

Den hamletske styrke

Et bidrag til debatten om tvivlesygen i Johannes V. Jensens
»Kongens Fald«

Af JOHN CHR. JØRGENSEN

I Leif Nedergaards Johannes V. Jensen-monografi fra 1968 kan man læse følgende referat af en samtale mellem digteren og biografen:

»Under en samtale d. 10/2-42 karakteriserede JVJ *Kongens Fald* som »et forsøg på at forklare hvordan det var gået til at vi fra en stat af dimensioner var sunket ned til et lille land.« Han »reagerede imod at landet altid skulle forklejnes;« det var »et forsøg på at rejse os midt i den evindelige præk om at vi var et lille land.« Klar over at »Danmarks nedgang begyndte med Kr. II« og at »muligheden for at rette os op først og fremmest lå i at erkende den hamletske syge, der hade bragt os dertil, måtte han først analysere det ud« (s. 152).

Det fremgår af citatet, at Johannes V. Jensen har foretaget en parallelisering mellem noget, han kaldte »den hamletske syge«, og nogle elementer i det danske sind, således som han havde skildret det i *Kongens Fald*.

Som det fremgår af Nedergaards bog, har Johannes V. Jensen på forespørgsler sagt meget om sin roman. I 1902 sagde han f. eks. i et interview, at han i *Kongens Fald* havde »villet vise, hvorledes et menneskes tanker og handlinger bestemtes udfra de skiftende himmelstrøg« (cit. efter Nedergaard 1968 s. 155); Leif Nedergaard bemærker hertil: »Det synes nu ikke netop at være hovedmomentet i Kongens Fald.« – Det er således ikke alle udsagn fra digteren selv man har kunnet tage for gode varer. Eller rettere: man har ikke fundet alle udsagnene lige oplysende.

Bemærkningen om »den hamletske syge« i *Kongens Fald* er imidlertid blevet opfattet som en reel oplysning. Leif Nedergaard, som i begge sine Johannes V. Jensen-bøger har lagt vægt på at fremdrage digterens intentioner, karakteriserede i sin første monografi, fra 1943, *Kongens Fald* som et opgør med »den hamletske syge«, og overtog altså dermed digterens egen karakteristik. Senere er denne opfattelse

blevet imødegået af Sven Møller Kristensen i dennes analyse af *Kongens Fald* i *Digtning og Livssyn* (1959). Møller Kristensen bestemmer romanen som et opgør, ikke med »tvivleren«, med med »stormeren«. Også denne opfattelse er blevet imødegået, af Jørgen Elbek i hans *Johannes V. Jensen*, som udkom i 1966; han afviser påstanden om, at romanen skulle indeholde et opgør med noget som helst, fordi der, som han hævder, ikke er nogen distance mellem det, der skal gøres op med, og den, der gør op. Hovedpersonen i romanen, Mikkel Thøgersen, er en drømmer, siger Elbek, og mener dermed, at drøm og virkelighed går i ét, fordi skellet mellem jeg'et og omverdenen er nedbrudt; det gælder både for hovedpersonen og fortælleren, som Elbek uden nykritiske skrupler identificerer med mennesket Johannes V. Jensen.

Inden man kan tage stilling til Jørgen Elbeks hypotese, må man vende tilbage til debattens udgangspunkt: »den hamletske syge«. Hvad mente Johannes V. Jensen med udtrykket, og hvordan er »den hamletske syge« repræsenteret i *Kongens Fald*? Det sidste spørgsmål først. Når digteren ønskede at dække hele romanen med udtrykket »den hamletske syge«, og når han talte om, at denne syge skulle erkendes, så kunne han vel kun hentyde til romanens analyse af hovedpersonerne Mikkel Thøgersen og Kristian den Anden. Mellem debattørerne har der ikke været nogen uenighed på dette punkt, og i det følgende vil jeg gå ud fra, at antagelsen holder stik.

Hvad angår »den hamletske syge«, så opfattes udtrykket i Leif Nedergaards 1943-monografi som dækkende over egenskaber som tvivlrådighed, manglende handlekraft og manglende kontakt med virkeligheden. Disse i dobbelt forstand negative egenskaber skulle findes hos Mikkel Thøgersen og Kongen; her er Sven Møller Kristensen afvisende, men i forståelsen af »den hamletske syge« ligger han på linje med Nedergaard; det udtrykkes indirekte:

»Om Mikkel får vi bedst besked. Han er ikke hvad man plejer at forstå ved en Hamlet. Han tænker meget fordi han er ensom, han tænker sine drømme og længsler og smerter, men er dog hverken fortænkt eller tvivlesyg . . . Han er en drømmer og stormer for så vidt uden kontakt med virkeligheden, d.v.s. uden evne til livshengivelse . . . Han er den farlige drømmer, afsporet, selvhævdende og selvovervurderende, og derved livsfjern, for ikke at sige livsfjendsk. Hans livsudfoldelse er skæv og syg, fordi liv hos Johs. V. Jensen betyder hengivelse.« (*Digtning og Livssyn* s. 103–104).

Hos Kong Kristian finder Sven Møller Kristensen »Samme isolation, samme livsfjendskab, samme ukendskab med hengivelsen!« (s. 105).

Det er mit synspunkt, at både Leif Nedergaard og Sven Møller Kristensen har »ret«; man kan også sige, at de begge har uret. Sagen er, at refleksionssygen (tvivlersindet) og kraften (stormersindet) i Johannes V. Jensens menneskesyn hører sammen som yang og yin. Netop denne dobbelthed af magt og afmagt er imidlertid også indebyrden af udtrykket »den hamletske syge«, *således som det bruges af Johannes V. Jensen.*

I programskriftet *Den gotiske Renaissance* (1901), sammenstykket af rejserreportager fra Spanien i 1898 og fra Paris i 1900, kom Johannes V. Jensen ind på Hamletskikkelsen i Shakespeares drama. Den danske prins bestemtes da som »Typen paa den refleksionssyge Germaner,« og med sin i vore øren ikke særlig behagelige raceteoretiske terminologi tilføjede Johannes V. Jensen: »Overalt hvor et Menneske af blond Race begynder at *tvivle*, gaar Hamlet igen.« Det kunne lyde negativt, men efter nogle pudsige bemærkninger om, at både Hamlet og Shakespeare må have haft hjertefejl, finder Johannes V. Jensen frem til noget positivt ved Hamletfiguren: »Naar man ser hen til hvad England er bleven, giver det den germanske Nutid et stærkt Haab, at *Hamlet* blev skabt i Englands Fortid . . . Et Folk, der bestaar af Hamletnaturer, er mellem Jordens opadgaaende Racer . . .« Det positive ligger her ikke så meget i selve Hamletfiguren som i det kistoriske perspektiv: Hamletsygen repræsenterer et nødvendigt gennemgangsled til den gotiske styrke. (I parentes må bemærkes, at jeg finder det unødvendigt at kommentere denne og andre vurderende racebetragtninger hos Johannes V. Jensen. Eftertiden har stemplet dem. Det er min erfaring, at man under læsningen af Johannes V. Jensens kulturfilosofiske skrifter bedst undgår at blive mismodig, når man læser »kulturtradition« hver gang Johannes V. Jensen skriver »race«).

Samme sted i *Den gotiske Renaissance*, i kapitlet »Kendsgæringen«, støder man dog også på et positivt træk ved selve tvivlen; den viser sig at være en nødvendig bestanddel af evnen til at erkende, og denne evne er ifølge digteren kendetegnende for de germanske folk: »De germanske Folk har en frelsende Egenskab, den store mærkværdige Trang til at *erkende*. Denne Egenskab bringer Tyskere og Skandinaver med i den verdensbesejrende Udvikling, der begyndte i det *handlende England*.«

Der er her lagt op til en dobbeltbundet holdning til Hamletskikkel-

sen og den refleksionssyge, som man har fundet i den. Dette »tvesyn« fastholder og uddyber Johannes V. Jensen i sit senere forfatterskab, og derfor var han heller ikke færdig med sine Hamletanalyser, da han med *Den ny Verden* (1907) og *Bræen* (1908) gik ind i en periode, hvor han med uhørt skarphed vendte sig mod den destruktive selvoptrævelse og tvivlesygen, specielt i halvfemserdigtningen. For Johannes V. Jensen var Hamlet mere end en tvivler; hans tvivl er mere skæbne og historisk nødvendighed end resultat af selvforskyldt navlebeskuen.

I 1922 skrev Johannes V. Jensen til *Politiken* to kronikker med titlen »Den tossede Prins, til Hamletskikkelsens Forklaring¹.« Han var ude i et aktuelt ærinde: ville bekæmpe hvad han opfattede som turistsvindel omkring den helsingørske Hamlet-grav. Samtidig havde han noget principielt på hjerte; dette kom især frem i forordet til den lille Hamlet-bog, hvori artiklerne blev samlet: »I det hele taget skulde det ligge nærmere til Danske at befri sig for Hamlettraditionen end at læsse den paa sig. Hvad her er skrevet er et Forsøg i den Hensigt.« Det er didaktikeren, den ældre Johannes V. Jensen, der taler, og Hamlettraditionen opfattes tilsyneladende som noget negativt. Det viser sig imidlertid, at digteren vil befri os for Hamlettraditionen ved at omfortolke Hamletskikkelsen til en positiv størrelse. Det sker med et uimodståeligt logisk kneb af denne art: »En Undersøgelse af Shakespeares Hamlet fører tilbage til Saxo, og Saxos Hamlet leder igen hen til den jyske.« Hamlet behandles som en levende skikkelse, en art historisk person, hvis egenskaber er blevet misforstået af eftertiden, ikke som et stof, der kalder på forskellige motiv-tolkninger. Johannes V. Jensen taler herefter om »Hamlet selv« og »Ur-Hamlet«, bruger altså Saxos Hamlet til at fortolke Shakespeares *Hamlet* med: »Ser man paa Kernen i Ur-Hamlet saa er det den jyske Kongesøn der anstiller sig tosset for at holde sin udsatte Stilling, indtil det lykkes ham at hævne sin Fader og genoprette Riget².« I sin Hamlet-afhandling støtter Johannes V. Jensen sig endvidere til *Amløðasaga*, der også opererer med forstillingen som undvigemanøvre, politisk list. Hamlet er for Johannes V. Jensen trællenes helt, hans historie er en ønskemyte, og hans kamp er en politisk magtkamp³. Hamlet har hvad Johannes V. Jensen kalder »Modgangens Beneficium«, og da »Hemningen er al Udviklings Stimulans«, er omgivelsernes tryk gunstigt for udvikling af personlighedens styrke. Hamlet optræder blot som forstilt tosse, narren »i hvis Mund Ting fik Luft som ellers ikke kunde siges« (alle citaterne fra Hamlet-skriftet). Forstået på denne måde bliver Johannes V. Jen-

sens sidste drama, eventyrkomedien *Darduse* fra 1937, i øvrigt at forstå som et Hamlet-drama. For Johannes V. Jensen skjulte der sig en ukuelig kraft bag Hamlets vid. »Denne Amledske Art af Vid er særlig jydsk,« skriver han, og på forsiden til Hamlet-skriftet finder man et billede af . . . *Tordenkalven*. Det er vel at gå for vidt at indlemme også Dreng i Hamlet-galleriet, men han er unægtelig udstyret med en hel del »jysk« vid.

Hvis Hamlet selv skal opfattes som en bunden kraft, hvad da med Ophelia? Johannes V. Jensens svar er utraditionelt og dristigt: Ophelia er »det rene Menneske«, nemlig kvinden, som skal »vise den ny Hamlet hans Ansigt i et Gorgonespejl! Forløse hans Humor! Holde det rene Menneske frem for Tiden ved Siden af ham, Mandkønnet, som aldrig bliver Menneske mere, for Masken gaar i Sjælen . . .« Disse ord går måske dybere i Johannes V. Jensen selv end i Shakespeares *Hamlet*, men tolkningen tør nok siges at være original. Hamlet er både stærk og svag. I sammenligning med kvinden er han splittet¹. Men han kan dog handle.

Johannes V. Jensen havde vist egentlig gerne set, at Shakespeares *Hamlet* havde haft en lykkelig udgang, således at helten kom ud af dramaet efter at have gennemgået en vækst²; men teksten måtte re-spektercs. Der kunne dog tolkes på den, viste det sig. Da Johannes V. Jensen i 1937 – med en måneds varsel – oversatte Shakespeares *Hamlet* for Det kgl. Teater, forfattede han et nyt Hamlet-skrift, som han anbragte som forord til den publicerede oversættelse, og heri redegjorde han for sit syn på dramaets udgang: »Afslutningen vil man nu finde melodramatisk, i Lighed med »Kærlighed uden Strømper«, der ender med at alle de Optrædende ligger døde paa Scenen. Her maa det imidlertid erindres at en Tvekamp paa Scenen var et af Teatrets store Trækplastre, som et Seksdagesløb nu . . .« – Hamlet var ikke noget hængehoved, og hans dueldød er en teaterkonvention!

Johannes V. Jensens oversættelse af Shakespeares *Hamlet* blev udsat for hård kritik, især den filologiske korrekthed anfægtedes³; hvad der i denne sammenhæng er væsentligere er oversættelsens almindelige tendens, således som den blev opfattet af en samtidig, f. eks. Nordahl Grieg:

»Jeg har læst Johs. V. Jensens oversættelse i nat ud i eet træk, og jeg er endnu helt overvældet af indtrykket. Jeg fatter ærlig talt ikke et ord af den sønderlemmende kritik, som er rettet mod denne over-

sættelse. Jeg finder den frisk, stærk og mandig. Den har rykket os Hamlet helt ind på livet . . . Tvivleren Hamlet er i Johannes V. Jensens oversættelse helt forsvunden; for den virkelig begavede tvivl er ikke gold, men tværtimod et vækstmoment. Tvivlen er demokratiets livskraft. Tvivleren Hamlet er en mand, der går videre i en gammel steril tid; derfor bliver Hamlet i J.V.J.'s oversættelse et skuespil om et oprør, i hvis midte der står en robust mand, en mand som er robust i kraft af sin ånd. Det er tilfredsstillende læsning for et menneske, der som jeg aldrig har begrebet, at Jordens berømteste skuespil skulle handle om en mand, der ikke kunne handle. Men nu er Hamlet igen blevet det, han oprindeligt har været, *den kæmpende sjæl, der rejser sig som symbol på menneskeåndens storhed.*» (cit. efter *To store oversættere*. Johannes Jørgensen, af Alex Garff, og Johannes V. Jensen, af Hans Kyrre (1949) s. 56).

Det er som talt ud af Johannes V. Jensens mund, og man kan vel ikke helt afvise en fornemmelse af, at Grieg er mere inspireret af digterens forord, end af hans oversættelse.

Hamlet har styrke, men er alligevel en tvivler. Hans vid er den undertryktes, hans sind er kongens. Johannes V. Jensens Hamletanalyse er ikke forenklinger; han opfattede dem selv som en slags selvterapi. I 1922 afsluttede han sine kronikker med følgende bemærkning: »Enhver Dansk er belastet med Hamlets Traditioner, har hans Orm i Hjertet. Det skulle da i det mindste en Gang for alle opklares til Grunden, af hvilke Elementer og Komplikationer Hamletnaturen består. For, den der ved Besked er allerede fri.« Blev Johannes V. Jensen nogensinde fri? Jeg tror det ikke. Gør det ham mindre som digter og menneske?

Hermed er imidlertid intet »bevist« om *Kongens Fald*; der er kun sagt noget om diskussionen mellem Nedergaard og Møller Kristensen. De synes begge at operere med en opfattelse af »den hamletske syge«, som er i overensstemmelse med traditionen, men for enkel til at dække Johannes V. Jensens dobbeltbelysning af figuren. Det er rigtigt, at det i *Kongens Fald* hedder om Mikkel Thøgersen, at han er blevet undergravet af tvivl (kap. »Miserere«). Det er rigtigt, at Kongens sygdom synes at være tvivlen (kap. »Kongen falder«). Og det er rigtigt, at der »gøres op med« de to »stormere« i kapitlet »Vinteren«. Men der er ingen modsætning mellem påstandene; stormerne er tvivlere. Det eksterne materiale, Johannes V. Jensens Hamlet-opfattelse, tyder på det; vigtigere er det imidlertid, at synspunktet også bekræftes af romanen

selv, eller rettere: bekræftedes; for den passage, jeg hentyder til, findes kun i den første udgave. Johannes V. Jensen fjernede mere end to sider fra indledningen til kapitlet »Kongen falder«; denne passage er væsentlig for forståelsen af, hvad Johannes V. Jensen mente med det store menneske, dets kraft og tvivl, og den bør derfor citeres i sin helhed. Mellem sætningen »Kongens Kraft hævnede sig.« og sætningen »Historien beretter kortelig om Kongens tungeste Nat.« stod der oprindeligt:

»Kraften hævner sig. Kraft og Tyngsel ledsager hinanden . . . tag lige-store Vægte i højre og venstre Haand, og hvis din højre Arm er den stærkeste, vil du føle Vægten tungest i den! Hvor der er flest Betingelser for at bære, har Tyngden flest Betingelser. Den svage Arm har let ved at lade falde.

Faldet er evigt paa Jorden, ethvert levende Væsen er skabt med Tunghed i sit System: Mennesket, den oprejste, staar for Fald. Den stærke er en Trods mod Jorden.

Den stærkeste Mand føler Byrden, ja den stærkeste *bærer*, han har det tungest. Den stærke løfter Lykken, idet han staar paa den hulde, den gavmilde Jord; den stærke bærer Lidelsen og Smerten, han staar endda paa Jorden, den misundelige. Han alene kender til Lyst, han alene ved noget om Elendighed.

Men det er ogsaa den stærke, der skal lære, at Lykke og Smærte er et paa den fødende og dræbende Jord. Han skal lære, at Livet er Opløsning, og Opløsningen Livet. Han skal vide, at Livets Lyst er Opslidelse, at Følelsens Virksomhed er Følelsens Undergang, Kraftens Anvendelse er Kraftens Ophør. Den stærke sigter mod Himlen, en Dag skal der regne Sten paa hans Hoved.

Og for at den stærke kan gaa i sig selv og lære Forkrænkelse, stiller Tvivlen sig ved hans Side. Kun den stærke faar at gøre med Tvivlen, thi den stammer fra Kraften, som falder. Den følger Styrken, fordi Styrken er Afmagts Forudsætning.

Tvivlen, den gaar mellem Magt og Afmagt. Den er en troløs Mægler mellem Liv og Død, den staar skiftevis paa Parternes Ret, og selv næres den af den lange, pinlige Proces, som den taber. Tvivlen viser Manden sit modbydelige Ansigt, den første Gang han forfejer sit Spring. Siden er den der med Processens Akter. Løven glemmer sin Kongelighed, naar den har forfejlet sit Spring, og mindes Giftslangen, der kryber paa Jorden.

Tvivlen er en Mindelse fra Jorden selv, den som frembringer og

slaar ihjel, giver og tager, den som vil og vil ikke. Tvivlen er tristere end Døden, fordi den er personløs, et Ingenting, et Hul, og Døden helbreder, men Tvivlen er en Forgiftning, en uhelbredelig Døen for tidlig. Og Tvivlen den vokser, naar man vender sig imod den, man ser det stumme og frække Ansigt vokse. Tvivlen er den eneste Sygdom i Sjælen, der forværres gennem Erkendelse.

Se, Danskeren er en Tivvler, fordi Danmarks Historie er Historien om en stærk Stammes Undergang. Og da nu Tvivlen er den eneste Sygdom i Sjælen, der forværres gennem Erkendelse, saa er det Danskerens Skæbne, at netop det yderste, radikale Redningsmiddel slaar hans Haab ihjel for stedse.

Kong Christiern var kommen til det. De store Sorger indfandt sig. De havde længtes efter hans Magt, hans Magt. Og nu var det deres Tid.

Kongen saa det uhyggelige Varsel⁷.«

»Styrken er Afmagts Forudsætning,« tvivlen stammer fra kraften. »Den hamletske syge« er en dækkende karakteristisk af *Kongens Fald*, når begrebet tages i sin fulde tragisk-heroiske betydning.

Det afgørende for denne tolkning af personpsykologien i *Kongens Fald* må være, at den ikke alene stemmer overens med den alvidende fortællers ord, men også med større mønstre i romanen. Lad os iagttage Mikkel Thøgersen i en af de situationer, hvor han står over for en beslutning. I kapitlet »Drømmeren« marcherer Mikkel »en dejlig Majdag« ud gennem Nørreport. »Det var vist en Lykkedag, han følte sig let og vel tilmode.« Mikkel beslutter på denne Lykkedag at gå hen til magister Andersen, som skal skaffe ham økonomiske muligheder for at rejse udenlands og studere. »Jo i Dag skulde det være, nu vilde han vove det.« Efter at have gået og *drømt* om lykken beslutter Mikkel at handle; han *stormer*, men ikke længe. »Men straks, da Mikkel havde taget Beslutningen og sat sig i Gang, faldt hans Hoved, og han tabte Lysten. Under mange Tvivl naaede han ned i den Gade, hvor han vidste, Jens Andersen boede.« Derefter følger scenen med magisteren, som eksaminerer Mikkel. Forehavendet mislykkes, og Mikkels gigantiske selvfølelse rører på sig som et farligt dyr⁸. Samme psykologiske forløb kan iagttages i beskrivelsen af den ufuldbyrdede forskrivelse (kap. »Otte Iversens Fald«), og i kapitlet »Kapslen«, hvor Mikkel får »hul« på Axel: »Mikkel følte sin Svaghed stige i samme Forhold som han svor at handle.«

Sven Møller Kristensen har ret i, at Mikkell handler, men det er tvivlen, erkendelsens og styrkens sygdom, der fordrejer handlingerne. Den store vældige evne forventes af tvivlesygen til destruktionsstrang. Og hos Kongen kan man iattage samme psykologiske lov, se f. eks. slutningen af kapitlet »Historiens Fælde«, hvor Mikkell får et kort glimt af Kongen: »han saa ud som den, der endnu tager sig sammen til Beslutningen, som forlængst er gaaet i Fuldbyrkelse.«

»Og for at den stærke kan gaa i sig selv og lære Forkrænkelse, stiller Tvivlen sig ved hans Side,« stod der i den senere udeladte passage. Tvivlen og afmagten er altså ikke blot fast forbundet med styrken; af tvivlen kan man ligefrem lære at falde, at dø. »Gud feder de levende, for at de skal falde des alvorligere til Jorden,« tænkte Mikkell da han så rakkeren flå skindet af hesten, og han udtrykte derved de livsvilkår, som »Kongens Fald« tilbyder. Det har nu vist sig, at også personpsykologien er underkastet faldets lov. Selv det store menneske, mennesket i balance, som Mikkell længes imod, skal falde og har derfor behov for tvivl⁹.

Denne dobbelte bevægelse, længslen udad og opad, stormersindet, og kravet om at vende blikket mod sit indre og erkende sin dødelighed, fortsætter romanen ud. Der fremlægges problemer; der løses ingen; det er vel ikke usædvanligt for en roman. Det bemærkelsesværdige er, at der på intet tidspunkt i Mikkells historie ser ud til at ligge muligheder for løsning af de psykologiske og filosofiske problemer. Mikkell er drømmende, længselsfuld, ensom og trodsig fra den første præsentation til dødsøjeblikket, det mystiske nu, hvor ungdommens følelse vender tilbage (kap. »Vinterens Røst«). Vi får ikke meget at vide om Mikkells barndom. Vi præsenteres så at sige for en fuldbyrdet kendsgerning: et menneske med de og de egenskaber og psykiske dispositioner placeret i en verden med de og de vilkår. Det kan kun gå én vej.

Den dystre slagskygge af determinisme, der slår ind over romanen, kan næppe borttolkes. Jeg anser det for godtgjort med Elbeks analyse, at hverken Axel eller kvinderne kan opfattes som positive modstykker til Mikkell; Axel, fordi han er for lidt af et menneske, og kvinderne, fordi de i usædvanlig høj grad ses udefra; de er objekter for mændenes elskovstrang.

Tilbage bliver bønderne; hos dem mener Sven Møller Kristensen, at digterens hjerte er mest »hjemme«. Elbek afviser dette med at hævde, at de dels bliver genstand for fortællerens ironi og dels er »komposito-

risk lavere«. Til det første er der at sige, at bønderne først grattes, da de forlader deres *hjem*. Til det andet, at vi rigtignok ikke præsenteres for noget positivt psykologisk forløb hos bønderne; men den atmosfære af sympati, de anbringes i, er vel umiskendelig¹⁰.

Hvis bønderne ikke kan give stof til et positivt psykologisk forløb, og hvis de alligevel repræsenterer noget positivt, da kan forklaringen være den, at *det positive er noget tabt*. Sætter vi med Elbek – og det har alle romanens fortolkere gjort – at Johannes V. Jensen i *Kongens Fald* taler ligeud om sin egen situation, da kan vi forsøge at finde paralleller i den øvrige del af forfatterskabet. Digtet »Hverdagene« (1906) synes at bekræfte den opfattelse, at Himmerlandspositiviteten er noget tabt. Digtets jeg (JVJ) og digtets du (L. C. Nielsen) har begge rejst efter »den store Hvidhed«, men deres »Verden gik under.« Og hjemegnen, hvis positive helhed ligger indbygget i indledningsordene »Se Regnbuens Bro over den byggede Fjord!«, kan kun generobres af digtets du, ikke af jeg'et (»Men ingen bjærgede den igen som du . . .«). Tør man sige, at netop denne tro på positiv, meningsfyldt helhed, som *Kongens Fald* afviste for Johannes V. Jensen, og som senere »erstatte-des« med rejseiver, videbegær, didaktisk-humanistisk darvinisme og muntert-poetisk fabuleringen, senere kun lod sig opleve i glimt, hyppigt erindringsglimt (»myter«)?

»Barndommen det er det tabte Land,« både i *Kongens Fald* og i *Bræen*, hvorfra ordene er hentet. Himmerland og dets befolkning er således nok opfattet positivt i *Kongens Fald*, men der er for Mikkel Thøgersen ingen vej tilbage dertil. Selv om Johannes V. Jensens hjerte i *Kongens Fald* skulle være at finde hos bønderne, kan man ikke påstå, at der derfor »gøres op« med Mikkel Thøgersen og Kongen, de hamlet-syge. Teorien om, at Johannes V. Jensen med sine værker »gjorde op med« det ene og det andet, stammer fra digteren selv. Fra hans vilje. Og dermed satte han – som vi har set – gang i mærkelige, men givende litteraturhistoriske debatter. Først tager en hans ord for gode varer: *Kongens Fald* er et opgør med tvivlen. Så indsætter en anden »stormersind« i stedet for tvivlen, men beholder opgøret. Dernæst fjernes også opgørsteorien. – I det foregående har jeg for det første påstået, at fjernelsen af »opgøret« vel ikke behøver at forringe romanen, og for det andet har jeg vist, at digterens påstand om »den hamletske syge« i *Kongens Fald* er i overensstemmelse med hans Hamletsyn. Armstærk er den halte.

Med sine stadige Hamlet-analyser fortsatte Johannes V. Jensen sine

studier i Mikkel Thøgersens karakter. I forordet til Hamletoversættelsen taler Johannes V. Jensen om de »ukontrollable Udbrud i Hamlets Karakter, Vægelsind og Tøven, afvekslende med pludselig hysterisk Opblussen.« Kunne det ikke være Mikkel Thøgersen?

NOTER

(1) udgivet i bogform 1924. – (2) synspunkter på Hamletfiguren, se Elisabeth Frenzel: *Stoffe der Weltliteratur*. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte. Stuttgart 1963. – (3) Det er ikke urimeligt at hævde, at Johannes V. Jensen foregriber Jan Kotts Hamlet-tolkning. Jan Kott: *Shakespeare Our Contemporary*. 1964. – (4) om Johannes V. Jensens kvindesyn, se Aage Schiøttz-Christensen: *Om Sammenhængen i Johs. V. Jensens Forfatterskab*, 1956. Opslagsord »Frauendienst«. – (5) jvf. *Æstetik og Udvikling*, 1923, kap. 3, hvor Johannes V. Jensen taler om romanen som genre: »Helten maa komme anderledes ud af en Bog end han begyndte, maa have gennemgaaet en Vækst.« – (6) se Leif Nødergaard (1968) s. 414 ff. – (7) Under Johannes V. Jensen-seminaret på Antvorskov Højskole i foråret 1969 fremsatte Oluf Friis den teori, at Johannes V. Jensen skulle have fjernet passagen af frygt for, at dårlige læsere skulle opfatte ordene som nietzscheansk overmenneskedyrkelse. – (8) iagttagelsen af drømmer-stormertvivler-forløbet skyldes to opgaveskrivere på et af mine hold på Københavns Universitet, Nanna Thirup og Eva Holm. (9) om mennesket i balance, se kap. »København ved Nat«; beskrivelsen af Kongen. – (10) se Sven Møller Kristensen: *Digtning og Livssyn*, 1959, s. 119–121.